

PROVIZORNÍ DOPLNĚNÍ SKRIPT ZÁKLADY PRÁVA,
VYDÁNÍ 2003
S OHLEDEM NA STAV K 1.1.2012

určeno pouze pro účely končícího programu SDS na Katedře
andragogiky a personálního řízení Filozofické fakulty Univerzity
Karlovy v Praze

UPOZORNĚNÍ: Nejedná se o komplexní aktualizaci textu z roku 2003, ale pouze, s ohledem na potřeby studentů v rámci předmětu Základy práva, upozornění na nejvýznamnější změny, k nimž došlo od vydání skript z roku 2003 do ledna 2012.

3. PRAMENY PRÁVA

(doplnění textu)

PRAMENY PRÁVA EVROPSKÉ UNIE

Svým přijetím do Evropské unie se Česká republika musela podříditi právnímu systému, který toto společenství vytváří. Členské státy totiž souhlasily s tím, aby Evropské Společenství vytvořilo vlastní právní řád a vydávalo právní normy, které budou přímo závazné pro členské státy, ale i pro jednotlivé vnitrostátní subjekty. Pro takto vzniklý systém práva bývá užíváno pojmu právo Evropského Společenství nebo též komunitární právo. Komunitární právo se stává součástí právních řádů členských států.

Prameny komunitárního práva rozlišujeme na tzv. primární právo a sekundární právo. Pramene primárního práva upravují vztahy mezi státy a vztahy ke Společenství. Po formální stránce je k jejich přijetí nutné, aby byly ratifikovány všemi členskými (příp. přistupujícími) státy jednotlivě. Do primárního práva náleží především zakládací smlouvy unie, dříve Evropských společenství. Patří sem tři základní smlouvy, a to Pařížská smlouva z roku 1952 o založení Evropského společenství uhlí a oceli a dvě Římské smlouvy z roku 1957 – Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství (EHS) a Smlouva o založení Evropského společenství pro atomovou energii (EURATOM). Dále sem řadíme změny, revize či dodatky těchto smluv a protokoly k nim, zejména Jednotný evropský akt z roku 1986, Maastrichtskou smlouvu o Evropské unii z roku 1992, Amsterdamskou smlouvu z roku 1997 a Smlouvu z Nice z roku 2000. Tyto smlouvy upravují strukturu Společenství a zároveň zakládají vlastní právní systém. Stanoví postup a podmínky pro vydávání sekundárního práva.

Primární právo je součástí právního řádu České republiky a je nadřazeno českému právnímu řádu.

Za sekundární právo označujeme akty, které na základě zmocnění primárním právem vydávají orgány Evropské unie – Evropský parlament společně s Radou, Rada a Komise. Jejich prostřednictvím jsou právně upravovány všechny oblasti vymezené primárním právem.

Všechny prameny sekundárního práva musí být samozřejmě v souladu s právem primárním. Rozlišujeme dva druhy pramenů sekundárního práva, a to nařízení a směrnice.

Nařízení je obecně závazné jako celek jak pro členské státy, tak pro jednotlivé subjekty z členských států EU. Stávají se součástí právního řádu jednotlivých členských států, jsou zde přímo aplikovatelná a vymahatelná.

Směrnice nejsou závazné jako celek, nýbrž zavazují členské státy, co do výsledku, kterého má být dosaženo. Na jednotlivých členských státech tak záleží, jakým způsobem zajistí, aby do jejich vnitrostátního právního řádu byly implementovány instituty, které zajistí dosažení výsledku, který je zakotven ve směrnici. K zajištění požadovaného výsledku je ve směrnici členským státům stanovena lhůta, jejíž nedodržení může být sankcionováno.

Podobně, jak bylo zmíněno výše o rozhodnutích Ústavního soudu ve věcech ústavních stížností a vytváření judikatury Ústavního soudu, jakožto „faktického pramene práva“, je nutno zmínit rozhodování Evropského soudního dvora. Jeho rozhodnutí jsou také přímo závazná pouze pro účastníky řízení, v němž bylo vydáno, resp. pro ty, kterým jsou adresována, a nemají obecnou závaznost. Proto o nich nemůžeme hovořit jako o skutečném prameni práva. Jejich obrovský význam však spočívá v tom, že Evropský soudní dvůr jejich prostřednictvím podává autoritativní výklad komunitárního práva.

10. OBČANSKÉ PRÁVO

(doplnění textu)

Je třeba upozornit na skutečnost, že v lednu 2012 Senát nepřijal ve stanovené lhůtě žádné usnesení k předloženému návrhu nového občanského zákoníku, jak byl schválen Poslaneckou sněmovnou. Znamená to, že návrh občanského zákoníku byl schválen i Senátem a bude ve znění schváleném Poslaneckou sněmovnou předložen k podpisu prezidentovi republiky. Pak bude text nového občanského zákoníku zveřejněn ve Sbírce zákonů. Nový občanský zákoník, který zcela nahradí dosavadní občanský zákoník (zákon č. 40/1960 Sb.) by měl nabýt účinnosti od 1.1.2014.

Jedná se o zcela zásadní změny pro celou oblast soukromého práva, tedy pro každého z nás, protože bude zavedena řada zcela nových principů, řada (staro)nových institutů, které dosavadní občanský zákoník neupravoval vůbec nebo jejich úprava byla značně odlišná. Vzhledem k tomu, občanskoprávní vztahy obklopují každého z nás v podstatě každodenně, bude třeba se aktivně zajímat o změny, které občanský zákoník přinese.

13. TRESTNÍ PRÁVO

(zcela nový text kapitoly)

Jedná se o obor práva, který upravuje trestání za protiprávní jednání, která jsou zákonem označena za trestné činy. Dělí se na dva podobory, a to trestní právo hmotné a trestní právo procesní.

Účelem trestního práva hmotného je chránit zájmy společnosti, ústavní zřízení České republiky, práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob. K dosažení tohoto účelu používá jako prostředků pohrůžky tresty, ukládání a výkon trestů a ochranná opatření.

Trestní právo hmotné je kodifikováno v jediném právním předpisu, kterým je od 1.1.2010 zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Nový trestní zákoník není pouhou další novelizací předchozího trestního zákona č. 140/1961 Sb., nýbrž zcela novým předpisem, který je postaven na jiném principu chápání pojmu trestný čin. Do 31.12.2009 byl trestní zákon postaven na principu tzv. materiálního pojetí trestného činu, kde se kromě naplnění formálních znaků uvedených v zákoně vyžadovala i nebezpečnost činu pro společnost. Nový trestní zákon posuzování nebezpečnosti činu pro společnost jako znaku trestného činu odboural a je nadále postaven na tzv. formálním pojetí trestného činu. Trestné činy se nadále dělí na přečiny a zločiny. Přibýly okolnosti vylučující protiprávnost. Jako zcela nové byly formulovány trest domácího vězení a trest zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Zařazen byl také nový druh ochranného opatření, a to zabezpečovací detence. Dále došlo k zásadní změně systematiky zvláštní části, kde jsou popsány jednotlivé trestné činy. Některé trestné činy byly zcela nově formulovány. Dá se konečně konstatovat, že došlo k podstatnému zvýšení trestních sazeb, zejména u nejzávažnějších trestných činů.

Nadále bude výklad zaměřen již na zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Systematicky se trestní zákoník člení na část obecnou a část zvláštní. Část obecná upravuje základní trestněprávní instituty, definuje základní pojmy, stanoví základy trestní odpovědnosti, účel trestu, zásady ukládání trestů, druhy trestů a ochranných opatření, zánik trestnosti atd. Zvláštní část pak v jednotlivých hlavách upravuje soupis všech skutkových podstat trestných činů a tresty, které za ně mohou být uloženy.

Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. Z uvedeného vyplývá tzv. formální pojetí trestného činu. K trestnosti činu je zásadně třeba, aby byl spáchán úmyslně. Pokud postačí zavinění z nedbalosti, musí to být v zákoně výslovně uvedeno.

Trestné činy se nově dělí na přečiny a zločiny. Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny. Dále jsou vyčleňovány zvlášť závažné zločiny, za které jsou označeny ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.

Skutková podstata trestného činu se skládá z následujících znaků (prvků), které musí být vždy všechny naplněny, aby mohl být konkrétní skutek označen za trestný čin:

Subjekt trestného činu

Je jím pachatel trestného činu. Pachatelem je ten, kdo trestný čin spáchal. Může jím být i ten, kdo k provedení činu užil jiné osoby, která není trestně odpovědná pro nedostatek věku, nepříčetnost, omyl, anebo proto, že jednala v nutné obraně, krajní nouzi či za jiné okolnosti vylučující protiprávnost anebo sama nejednala nebo nejednala zaviněně. Subjektem trestného činu je i spolupachatel, byl-li trestný čin spáchán společným jednáním dvou nebo více osob. Spolupachatel odpovídá za trestný čin stejně jako pachatel, resp. oba odpovídají, jako by trestný čin spáchal každý z nich sám. Stejně odpovědný jako pachatel je, pokud zákon pro určitý případ nebo v určité skutkové podstatě nestanoví něco jiného, i účastník na dokonaném trestném činu nebo jeho pokusu. Účastníkem se rozumí ten, kdo úmyslně trestný čin zosnoval nebo řídil (organizátor), ten, kdo úmyslně vzbudil v jiném rozhodnutí spáchat

trestný čin (návodce), a ten, kdo umožnil nebo usnadnil jinému spáchání trestného činu, zejména opatřením prostředků, odstraněním překážek, vylákáním poškozeného na místo činu, hlídáním při činu, radou, utvrzováním v předsevzetí nebo slibem přispět po trestném činu (pomocník).

Subjekt trestného činu musí být způsobilý ke spáchání trestného činu, tj. musí mít tzv. trestní (deliktní) způsobilost. Podle trestního zákona musí subjekt splňovat podmínky věku a přičetnosti. Z hlediska věku není za trestný čin odpovědný ten, kdo v době jeho spáchání nedovršil patnáctý rok svého věku. Z hlediska přičetnosti není odpovědný ten, kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání.

Subjektivní stránka trestného činu

Je charakterizována zaviněním a pohnutkou. Zavinění je vnitřní psychický stav pachatele, který vedl k porušení zákonem chráněného zájmu (objektu trestného činu). Trestní zákon rozeznává dvě formy zavinění, a to úmyslné a nedbalostní.

Trestný čin je podle zákona spáchán *úmyslně*, jestliže pachatel

- chtěl v trestním zákoně uvedeným způsobem porušit nebo ohrozit zájem tímto zákonem chráněný (tzv. úmysl přímý) – pachatel věděl, že zákon porušuje a tedy páchá trestný čin a chtěl takto jednat (pachatel však nemusí vědět přesně, jakého trestného činu se dopouští, platí zde zásada, že neznalost zákona neomlouvá)
- věděl, že svým jednáním může způsobit ohrožení nebo porušení zákonem chráněného zájmu, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn (tzv. úmysl nepřímý, někdy se označuje také jako úmysl eventuální) – pachatel věděl, že může zákon porušit, že může spáchat trestný čin, ale ve svém jednání směřujícím ke spáchání trestného činu pokračoval (bylo mu jedno, že může ohrozit nebo porušit chráněný zájem)

Trestný čin je podle zákona spáchán z *nedbalosti*, jestliže pachatel

- věděl, že může způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit chráněný zájem, ale bez přiměřeného důvodu spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí (tzv. nedbalost vědomá) – je zde poměrně úzká a v některých případech jen velmi těžko zjiřitelná hranice mezi vědomou nedbalostí a eventuálním úmyslem. Vzhledem k výše uvedené zásadě, že k trestnosti činu je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon, že postačí zavinění z nedbalosti, to však má zcela zásadní důležitost. Příkladem jednání ve vědomé nedbalosti je projíždění křižovatky, svítí-li na semaforu červená a způsobení dopravní nehody, při níž dojde ke zranění osob. Řidič ví, že porušuje zákon a může se dopustit např. ublížení na zdraví, ale spoléhá se, že zrovna jiné auto nepojede a nebude tak způsoben žádný škodlivý následek.
- nevěděl, že svým jednáním může způsobit ohrožení nebo porušení chráněného zájmu, ač o tom vzhledem k okolnostem a ke svým osobním poměrům vědět měl a mohl (tzv. nedbalost nevědomá) – v podstatě se jedná o zákonem vyžadovanou míru opatrnosti. V nevědomé nedbalosti jedná např. lékař, který předepíše pacientovi, o kterém ví, že je alergický na jód, lék obsahující jód, protože se nepřesvědčil o složení léku, a pacientovi z toho důvodu vznikne újma na zdraví. Lékař nevěděl (pokud by to věděl, jednalo by se u něho nejspíše o úmyslné způsobení újmy), že předepsáním léku může pacientovi způsobit zdravotní komplikace, ale vědět to měl (měl se přesvědčit o složení léku) a mohl (věděl o tom, že pacient je alergický na jód, nebo se o tom mohl přesvědčit v pacientově zdravotní dokumentaci)

Zákon dále zvláště definuje hrubou nedbalost, za níž považuje situaci, jestliže přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem.

Objekt trestného činu

Je jím trestním zákonem chráněný zájem společnosti, který byl trestným činem porušen nebo ohrožen. Není jím oběť trestného činu, tedy poškozený (to je tzv. předmět trestného činu). Např. objektem trestného činu krádeže je zájem na ochraně vlastnického práva, objektem trestného činu ublížení na zdraví je zájem na ochraně zdraví.

Objektivní stránka trestného činu

- Je charakterizována třemi složkami, které musí být dány současně, a to
- *jednání* – projev vůle ve vnějším světě. Zahrnuje složku vůle a složku projevu vůle. Až vůle projevená navenek může být jednáním. Jednání je možné konáním, ale i opominutím uskutečnění jednání, k němuž byl pachatel povinen podle jiného právního předpisu, úředního rozhodnutí nebo smlouvy, v důsledku dobrovolného převzetí povinnosti konat nebo vyplývala-li taková jeho zvláštní povinnost z jeho předchozího ohrožujícího jednání anebo k němuž byl z jiného důvodu podle okolností a svých poměrů povinen. Konání bývá vysvětlováno jako vůlí řízený svalový pohyb zaměřený k určitému cíli. Opominutí pak jako vůlí řízené zdržení se svalového pohybu.
 - *následek* – porušení nebo ohrožení hodnot, které jsou objektem trestného činu
 - *příčinná souvislost mezi jednáním a následkem* – objektivní stránka trestného činu je naplněna pouze v případě, že následek vznikl z důvodů jednání pachatele.

U trestného činu se rozlišují tři fáze jeho dokončenosti:

1. dokonaný trestný čin
2. pokus trestného činu – zákon definuje jako jednání, které bezprostředně směřovalo k dokonání trestného činu a jehož se pachatel dopustil v úmyslu trestný čin spáchat, jestliže k dokonání nedošlo. Trestnost pokusu trestného činu se posuzuje podle stejné trestní sazby jako dokonaný trestný čin.
3. příprava trestného činu – je zákonem definována jako jednání, které záleží v úmyslném vytváření podmínek pro spáchání zvláště závažného zločinu, zejména v jeho organizování, v opatrování nebo přizpůsobování prostředků nebo nástrojů k jeho spáchání, ve spolčení, srocení, v návodu nebo pomoci k takovému zločinu, jestliže nedošlo k pokusu ani k dokonání. Trestnost přípravy se posuzuje podle stejné trestní sazby jako zvláště závažný zločin, ke kterému směřovala, pokud zákon výslovně nestanoví něco jiného.

Působnost trestního zákona se rozlišuje z hledisek časové působnosti, místní působnosti a osobní působnosti.

Časová působnost je dána od data účinnosti. Podle zákona se však trestnost činu posuzuje podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán. Podle pozdějšího zákona se posuzuje jen tehdy, jestliže je to pro pachatele příznivější. Jestliže se zákon změnil během páchaní činu, užije se zákona, který je účinný při dokončení jednání, kterým je čin spáchán. Trest však lze uložit jen takový, který dovoluje uložit zákon účinný v době, kdy je o trestném činu rozhodováno. Totéž platí i o ochranném opatření.

Z místní působnosti vyplývá, že podle trestního zákona České republiky se posuzuje trestnost činu, který byl spáchán na území České republiky (přitom je nerozhodné, zda pachatelem je občan ČR nebo cizinec nebo osoba bez státní příslušnosti). Trestný čin se považuje za spáchaný na území ČR, dopustil-li se tu pachatel jednání, i když porušení nebo ohrožení chráněného zájmu nastalo nebo mělo nastat zcela nebo zčásti v cizině, nebo porušil-li nebo ohrozil-li v ČR pachatel chráněný zájem nebo měl-li tu takový následek nastat, i když

jednání bylo uskutečněno v cizině (tzv. zásada teritoriality). Podle trestního zákona České republiky se posuzuje i trestnost činu, který byl spáchán mimo území ČR na palubě lodi nebo jiného plavidla anebo letadla nebo jiného vzdušného dopravního prostředku, které jsou registrovány v ČR (zásada registrace).

Osobní působnost se vztahuje především na občany ČR a na osoby bez státní příslušnosti, které mají v ČR povolen trvalý pobyt. Podle trestního zákona České republiky se posuzují činy těchto osob i v případě, že čin spáchaly v cizině (zásada personality). Trestní zákon České republiky se však použije i na posouzení trestnosti činu, který spáchal cizinec na území cizího státu, pokud jde o trestné činy vyjmenované v § 7 trestního zákona (např. mučení a jiné nelidské zacházení podle § 149, padělání a pozměnění peněz podle § 235, rozvracení republiky podle § 310, teroristický útok podle § 311, teror podle § 312, sabotáž podle § 314 a další). Jedná se o tzv. zásadu ochrany a zásadu univerzality. Podle českého trestního zákona se posuzuje také trestnost činu spáchaného v cizině cizincem, jestliže je čin trestným činem také podle zákona účinného na území, kde byl spáchán, a pachatel byl dopaden v ČR a nebyl vydán k trestnímu stíhání cizímu státu (tzv. subsidiární zásada univerzality).

Trestnost činu se konečně posuzuje podle českého trestního zákona také v případě, že to stanoví mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána.

Platí zásada, že občan České republiky nemůže být vydán cizímu státu k trestnímu stíhání ani k výkonu trestu. Občan ČR může být předán do jiného členského státu Evropské unie pouze na základě evropského zatýkacího rozkazu.

OKOLNOSTI VYLUČUJÍCÍ PROTIPRÁVNOST

Jedná se o okolnosti, které, jsou-li naplněny, způsobují, že jednání, které jinak má náležitosti trestného činu, není trestným činem. Právě z důvodů, že jednání osoby bylo uskutečněno za podmínek uvedených v zákoně (jako okolnost vylučující protiprávnost), způsobuje, že taková osoba nejednala protiprávně, ale naopak v souladu se zákonem. Nemohla se proto takovým jednáním v souladu se zákonem zároveň dopustit trestného činu.

Trestní zákon upravuje tyto okolnosti vylučující protiprávnost:

Krajní nouze je definována tak, že čin jinak trestný, kterým někdo odvrací *nebezpečí* přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem, není trestným činem. Vyžaduje se existence hrozby nebezpečí, tj. stavu hrozícího poruchou. Nebezpečí musí hrozit zájmu chráněnému trestním zákonem a musí hrozit přímo, bezprostředně. Nebezpečí může být vyvoláno objektivní skutečností (např. požár) nebo činností zvířete nebo osoby, která z důvodu věku nebo nepřičetnosti není způsobilá k právním úkonům.

Nejde o krajní nouzi, jestliže bylo možno hrozící nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak anebo způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo závažnější než ten, který hrozil anebo byl ten, komu nebezpečí hrozilo, povinen je snášet. Vyžaduje se tedy, aby se jednající v krajní nouzi snažil nebezpečí odvrátit jinak (např. útekem). Pokud se rozhodne nebezpečí přímo odvrátit, musí dbát na proporcionalitu hrozícího nebezpečí a zvoleného způsobu jeho odvrácení.

Nutná obrana je definována tak, že čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajících *útok* na zájem chráněný trestním zákonem, není trestným činem. Aby se člověk mohl v rámci nutné obrany bránit, musí se jednat o útok, tj. předpokládá se jednání útočníka proti tomu, kdo se brání. Útok musí buď trvat nebo bezprostředně hrozit, tedy nesmí se jednat o odvetu po skončení útoku nebo o preventivní zásah.

Nejde však o nutnou obranu, pokud byla obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Zkoumá se tedy přiměřenost obrany. Aby byla obrana efektivní, může (resp. většinou musí) být důraznější než útok. Přihlíží se ke způsobu útoku, kdy se hodnotí celková situace,

tzn. útočníkem použité prostředky, místo a čas útoku, intenzita útoku, počet nebo síla a agresivita útočníků atd. Z dikce zákona pak vyplývá, že obrana může být nepřiměřená způsobu útoku, může být i zjevně nepřiměřená způsobu útoku, ale nesmí být zcela zjevně nepřiměřená. Okolnosti způsobu útoku a přiměřenosti obrany je však vždy nutno zásadně a důsledně posuzovat z hlediska bránící se osoby. Je třeba zkoumat, jak ona vnímala způsob útoku ze svého subjektivního hlediska, a toto její subjektivní hledisko přijímat, pokud není vysloveně v rozporu s objektivními skutečnostmi. Stejně tak je nutno posuzovat i přiměřenost obrany.

Svolení poškozeného – trestný čin nespáchá, kdo jedná na základě svolení osoby, jejíž zájmy, o nichž tato osoba může bez omezení oprávněně rozhodovat, jsou činem dotčeny. Svolení musí být dáno předem nebo současně s jednáním osoby páčající čin jinak trestný, dobrovolně, určitě, vážně a srozumitelně. Je-li svolení dáno až po spáchání činu, je pachatel beztrestný, mohl-li důvodně předpokládat, že osoba, jejíž zájmy jsou činem dotčeny, by tento souhlas jinak vzhledem k okolnostem případu a svým poměrům udělila.

Za svolení poškozeného však není možné považovat souhlas k ublížení na zdraví nebo usmrcení, s výjimkou případů svolení k lékařským zákrokům, které jsou v době činu v souladu s právním řádem a poznatky lékařské vědy a praxe. Euthanasie však tímto rozhodně legalizována není.

Přípustné riziko – trestný čin nespáchá, kdo v souladu s dosaženým stavem poznání a informacemi, které měl v době svého rozhodování o dalším postupu, vykonává v rámci svého zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce společensky prospěšnou činnost, kterou ohrozí nebo poruší zájem chráněný trestním zákonem, nelze-li společensky prospěšného výsledku dosáhnout jinak.

O přípustné riziko z hlediska trestního zákona však nejde, jestliže taková činnost ohrozí život nebo zdraví člověka, aniž by jím byl dán k ní v souladu s jiným právním předpisem souhlas, nebo výsledek, k němuž směřuje, zcela zřejmě neodpovídá míře rizika, anebo provádění této činnosti zřejmě odporuje požadavkům jiného právního předpisu, veřejnému zájmu, zásadám lidskosti nebo se přičí dobrým mravům.

Oprávněné použití zbraně – trestného činu se nedopustí ten, kdo použije zbraň v mezích zmocnění příslušných zákonných předpisů. Jedná se o použití zbraně vojáky, policisty, příslušníky vězeňské služby atd. podle příslušných zákonů upravujících jejich činnost.

Při použití zbraně jsou oprávněné osoby povinny co nejvíce šetřit život osoby, proti níž zákrok směřuje, a i jinak dbát nutné opatrnosti.

DRUHY TRESTŮ

Účelem trestu je podle trestního zákona chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život. Tím se má výchovně působit i na ostatní členy společnosti. Mluví se proto o výchovné (preventivní) funkci trestu a represivní funkci trestu.

Trest může uložit pouze soud, a to v rozsudku, jímž uznává vinu pachatele trestného činu za jeho spáchání a ukládá mu za to trest. Soud přitom může uložit jen takový trest, který je upraven v trestním zákoně, a to v sazbě, kterou trestní zákon předpokládá u každé skutkové podstaty trestného činu. Trest musí být dále ukládán s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a poměrům pachatele. Ovšem přihlédne se i k právem chráněným zájmům osob poškozených trestným činem. Trestní zákon upravuje tyto druhy trestů:

- odnětí svobody – může být uložen nejvýše na 20 let, nejde-li o případ zákonem předpokládaného mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody (§ 59) nebo o výjimečný trest (§ 54). Trest odnětí svobody se vykonává v jednom ze čtyř typů věznic – s dohledem, s dozorem, s ostrahou a se zvýšenou ostrahou.

Výkon trestu odnětí svobody nepřevyšující 3 roky je možno podmíněně odložit na zkušební dobu jednoho až pěti let, a to pokud s přihlédnutím k osobě a poměrům pachatele, zejména k dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu lze mít důvodně za to, že účelu trestu bude dosaženo i bez jeho výkonu. Za stejných podmínek je možno podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody s dohledem, jestliže je třeba zvýšeně sledovat a kontrolovat chování pachatele a poskytnout mu potřebnou péči a pomoc ve zkušební době. Dohledem se rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s úředníkem Probační a mediační služby. Spolu s podmíněným odkladem výkonu trestu odnětí svobody mohou být pachateli uložena přiměřená opatření nebo přiměřené povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život (např. podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace, podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy, podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, zdržet se návštěv nevhodného prostředí, zdržet se hazardních her, hraní na hracích strojích a sázek, zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek, veřejně se osobně omluvit poškozenému nebo poskytnout poškozenému přiměřené zadostiučinění). Jestliže odsouzený ve zkušební době nevedl řádný život nebo nevyhověl uloženým podmínkám, rozhodne soud o tom, že se trest vykoná.

Specifickým trestem odnětí svobody je výjimečný trest, kterým se rozumí jednak trest odnětí svobody nad 20 let až do 30 let, a jednak trest odnětí svobody na doživotí. Lze ho uložit jen za zvlášť závažný zločin, u něhož to trestní zákon ve zvláštní části (u konkrétní skutkové podstaty) výslovně dovoluje.

- domácí vězení – lze ho uložit za přečin až na 2 léta, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu a pachatel dá písemný slib, že se ve stanovenou dobu bude zdržovat v obydlí na určené adrese. Nestanoví-li soud v konkrétním případě jinak, spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se v určeném obydlí ve dnech pracovního klidu a pracovního volna po celý den a v ostatních dnech v době do 20.00 hodin do 05.00 hodin. Výjimkou jsou výkon zaměstnání nebo povolání nebo poskytnutí zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení v důsledku onemocnění. Soud může odsouzenému povolit navštěvování pravidelných bohoslužeb nebo náboženských shromáždění i ve dnech pracovního klidu nebo pracovního volna. Pro případ zmaření výkonu tohoto trestu odsouzeným soud stanoví zároveň náhradní trest odnětí svobody až na jeden rok.
- obecně prospěšné práce – je možno ho uložit za přečin, jako samostatný trest však pouze, pokud vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. Ukládá se v rozsahu 50 až 300 hodin. Při ukládání tohoto trestu soud přihlíží ke stanovisku pachatele, k jeho zdravotnímu stavu a k možnosti uložení tohoto trestu. Tento trest soud neuloží, pokud je pachatel zdravotně nezpůsobilý k soustavnému výkonu práce. Trest spočívá ve výkonu prací k obecně prospěšným účelům spočívajících v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných činnostech ve prospěch obce nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, které se zabývají vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností. Práce nesmí sloužit výdělečným účelům a musí být vykonány odsouzeným osobně a bezplatně v jeho

- volném čase, a to do 1 roku ode dne, kdy soud výkon tohoto trestu nařídil. Pokud odsouzený trest zaviněně nevykonával, přeměnění se mu v trest odnětí svobody, kdy za každou i jen započatou 1 neodpracovanou hodinu se počítá 1 den odnětí svobody.
- ztráta čestných titulů a vyznamenání
 - ztráta vojenské hodnosti
 - zákaz činnosti – lze uložit v rozsahu od 1 roku do 10 let, dopustil-li se pachatel trestného činu v souvislosti s touto činností
 - propadnutí majetku – lze uložit, je-li pachatel odsuzován k výjimečnému trestu nebo za zvlášť závažný zločin, jímž pachatel získal nebo se snažil získat majetkový prospěch. Postihuje celý majetek pachatele nebo jeho část, kterou soud určí, po případném vypořádání společného jmění manželů, nevztahuje se však na prostředky nebo věci, jichž je nezbytně třeba k uspokojení životních potřeb odsouzeného nebo osob, o jejichž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen pečovat.
 - peněžitý trest – může soud uložit, když pachatel úmyslnou trestnou činností získal nebo se snažil získat majetkový prospěch. Ukládá se v denních sazbách a činí nejméně 20 a nejvíce 730 denních sazeb. Denní sazba činí nejméně 100 Kč a nejvíce 50.000 Kč. Počet denních sazeb se určí s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu. Výše jedné denní sazby se stanoví se zřetelem k osobním a majetkovým poměrům pachatele, přičemž se vychází zpravidla z čistého příjmu, který pachatel má nebo by mohl mít průměrně za jeden den. Pro případ, že by nebyl trest ve stanovené lhůtě vykonán, stanoví se v rozsudku náhradní trest odnětí svobody v trvání do 4 let.
 - propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty – lze uložit u věci, které bylo užito k spáchání trestného činu, která byla k spáchání trestného činu určena, kterou pachatel získal trestným činem nebo jako odměnu za něj nebo kterou by jen zčásti nabyl za věc získanou trestným činem.
 - vyhoštění – lze uložit pouze pachateli, který není občanem ČR. Není možno jej uložit osobě, u níž se nepodařilo zjistit státní příslušnost, které byl udělen azyl, která má na území ČR povolen trvalý pobyt a má zde pracovní a sociální zázemí, osobě, u níž hrozí nebezpečí, že bude ve státě, do kterého by měla být vyhoštěna, pronásledována pro svoji rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, příslušnost k určité sociální skupině, politické nebo náboženské smýšlení, nebo jestliže by vyhoštění vystavilo tuto osobu mučení či jinému nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu, občanovi Evropské unie, který má povolen trvalý pobyt na území České republiky nebo zde v posledních 10 letech nepřetržitě pobývá a dítěti, které je občanem Evropské unie. Ukládá se ve výměře od 1 roku do 10 let anebo na dobu neurčitou.
 - zákaz pobytu – lze uložit v rozsahu od 1 roku do 10 let za úmyslný trestný čin, jestliže je to třeba se zřetelem na dosavadní způsob života pachatele a místo spáchání činu k ochraně veřejného pořádku, rodiny, zdraví, mravnosti nebo majetku. Nemůže se vztahovat na místo nebo obvod, v němž má pachatel trvalý pobyt.
 - zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce – lze uložit až na 10 let, dopustil-li se pachatel úmyslného trestného činu v souvislosti s návštěvou takové akce. Odsouzený je povinen spolupracovat s probačním úředníkem a považuje-li to probační úředník za potřebné, je odsouzený povinen dostavovat se v období bezprostředně souvisejícím s konáním zakázané akce k určenému útvaru Policie ČR.

Vedle trestů upravuje trestní zákon ještě **ochranná opatření**. Nejedná se o tresty, ale o opatření, která mají vést k nápravě odsouzeného. Jsou jimi

- ochranné léčení – soud ho uloží, jestliže pachatel spáchal trestný čin ve stavu zmenšené přičetnosti a ochranné léčení mu zajistí nápravu lépe než trest nebo v případě, že by

vzhledem ke zdravotnímu stavu pachatele bylo účelu trestu dosaženo i trestem kratšího trvání za současného uložení ochranného léčení anebo jestliže pachatel není pro nepřítomnost trestně odpovědný a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný. Také je možno uložit pachateli, který se oddává zneužívání návykové látky (alkohol i drogy) a spáchal trestný čin pod jejím vlivem nebo v souvislosti s jejím zneužíváním. Trvá, dokud to vyžaduje jeho účel, nejdéle však 2 roky. Není-li však v této době léčba ukončena, může soud rozhodnout před jejím skončením o jejím prodloužení, a to i opakovaně, nejdéle však o další 2 roky. Vykonává se ústavní formou nebo ambulantně.

- zabezpečovací detence – ukládá se tehdy, jestliže pachatel spáchal zločin ve stavu zmenšené přičetnosti nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou a nelze s přihlédnutím k povaze duševní poruchy očekávat, že by uložené ochranné léčení vedlo k dostatečné ochraně společnosti. Dále se ukládá, jestliže pachatel činu jinak trestného, který by naplňoval znaky zvlášť závažného zločinu, není pro nepřítomnost trestně odpovědný a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný. Může být uložen i v případě, kdy pachatel, který se oddává zneužívání návykové látky, opětovně spáchal zvlášť závažný zločin. Vykonává se v ústavu pro výkon zabezpečovací detence se zvláštní ostrahou a s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy. Trvá, dokud to vyžaduje ochrana společnosti. Soud však nejméně jednou za dvanáct měsíců a u mladistvých jednou za šest měsíců přezkoumá, zda důvody ještě trvají.
- zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty – ukládá se, nebyl-li uložen trest propadnutí věci, jestliže věc náleží pachateli, kterého nelze stíhat nebo odsoudit, jestliže věc náleží pachateli, od jehož potrestání soud upustil nebo jestliže to vyžaduje bezpečnost lidí nebo majetku, popř. společnost, anebo hrozí nebezpečí, že bude sloužit ke spáchání zločinu.
- ochranná výchova – lze ji uložit pouze mladistvému, a to podle zvláštního zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Ve zvláštní části jsou jednotlivé trestné činy rozděleny do hlav podle chráněného zájmu (objektu). Struktura zvláštní části je zcela odlišná oproti řazení podle dosavadního zákona. Důraz je kladen na trestné činy proti životu a zdraví, jakožto nejvyššímu zájmu společnosti.

Hlava I upravuje trestné činy proti životu a zdraví – dělí se na:

- Díl 1 – trestné činy proti životu – vražda, zabití, vražda novorozeného dítěte matkou, usmrcení z nedbalosti, účast na sebevraždě
- Díl 2 – trestné činy proti zdraví – těžké ublížení na zdraví, ublížení na zdraví, těžké ublížení na zdraví z nedbalosti, ublížení na zdraví z nedbalosti
- Díl 3 – trestné činy ohrožující život nebo zdraví – např. mučení a jiné nelidské zacházení, neposkytnutí pomoci, neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku, šíření nakažlivé nemoci, rvačka
- Díl 4 – trestné činy proti těhotenství ženy – nedovolené přerušení těhotenství bez souhlasu ženy, nedovolené přerušení těhotenství se souhlasem ženy, pomoc těhotné ženě k umělému přerušení těhotenství, svádění těhotné ženy k umělému přerušení těhotenství
- Díl 5 – trestné činy související s neoprávněným nakládáním s lidskými tkáněmi a orgány, lidským embryem a lidským genomem – neoprávněné odebrání tkání a orgánů, nedovolené nakládání s tkáněmi a orgány, odběr tkáně, orgánů a provedení transplantace za úplatu, nedovolené nakládání s lidským embryem a lidským genomem

Hlava II upravuje trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství – dělí se na:

- Díl 1 – trestné činy proti svobodě – např. obchodování s lidmi, svěření dítěte do moci jiného, zbavení osobní svobody, loupež, vydírání, porušování domovní svobody
- Díl 2 – trestné činy proti právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství – neoprávněné nakládání s osobními údaji, poškození cizích práv, porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí, pomluva

Hlava III upravuje trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti – patří sem: znásilnění, sexuální nátlak, pohlavní zneužívání, soulož mezi příbuznými, kuplířství, prostituce ohrožující mravní vývoj dětí, výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií, zneužití dítěte k výrobě pornografie

Hlava IV upravuje trestné činy proti rodině a dětem – patří sem např.: dvojí manželství, opuštění dítěte nebo svěřené osoby, zanedbání povinné výživy, týrání svěřené osoby, svádění k pohlavnímu styku, podání alkoholu dítěti

Hlava V upravuje trestné činy proti majetku – patří sem např.: krádež, zpronevěra, neoprávněné užívání cizí věci, neoprávněný zásah do práva k domu, bytu nebo nebytovému prostoru, podvod, pojistný podvod, úvěrový podvod, dotační podvod, lichva, poškození věřitele, poškození cizí věci, neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací, opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému a jiných takových dat

Hlava VI upravuje trestné činy hospodářské – dělí se dále na:

- Díl 1 - trestné činy proti měně a platební prostředkům – např. padělání a pozměňování peněz, neoprávněné opatření, padělání a pozměňování platebního prostředku, udávání padělaných a pozměněných peněz, ohrožování oběhu tuzemských peněz
- Díl 2 – trestné činy daňové, poplatkové a devizové – např. zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby, neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby, nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení
- Díl 3 – trestné činy proti závazným pravidlům tržní ekonomiky a oběhu zboží ve styku s cizinou – např. porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže, neoprávněné vydání cenného papíru, neoprávněné podnikání, neoprávněné provozování loterie a podobné sázkové hry, poškozování spotřebitele, pletichy při zadávání veřejné zakázky a při veřejné soutěži, provedení zahraničního obchodu s vojenským materiálem bez povolení nebo licence
- Díl 4 – trestné činy proti průmyslovým právům a proti autorskému právu – porušení práv k ochranné známce a jiným označením, porušení chráněných průmyslových práv, porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi, padělání a napodobení díla výtvarného umění

Hlava VII upravuje trestné činy obecně nebezpečné – dělí se dále na:

- Díl 1 – trestné činy obecně ohrožující – např. obecné ohrožení, obecné ohrožení z nedbalosti, ohrožení pod vlivem návykové látky, poškození a ohrožení provozu obecně prospěšného zařízení, nedovolené ozbrojování, nedovolená výroby a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy, nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku, šíření toxikomanie
- Díl 2 – trestné činy ohrožující vzdušný dopravní prostředek, civilní plavidlo a pevnou plošinu – získání kontroly nad vzdušným dopravním prostředkem, civilním plavidlem a pevnou plošinou, ohrožení bezpečnosti vzdušného dopravního prostředku a civilního plavidla, zavlčení vzdušného dopravního prostředku do ciziny

Hlava VIII upravuje trestné činy proti životnímu prostředí – patří sem např. poškození a ohrožení životního prostředí, poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti, poškození lesa, neoprávněné nakládání s odpady, týrání zvířat, pytláctví, šíření nakažlivé nemoci zvířat, šíření nakažlivé nemoci a škůdce užitkových rostlin

Hlava IX upravuje trestné činy proti České republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci – dále se dělí na:

- Díl 1 – trestné činy proti základům České republiky, cizího státu a mezinárodní organizace - vlastizrada, rozvracení republiky, teroristický útok, teror, sabotáž, zneužití zastupování státu a mezinárodní organizace
- Díl 2 – trestné činy proti bezpečnosti České republiky, cizímu státu a mezinárodní organizaci – vyzvědačství, ohrožení utajované informace, ohrožení utajované informace z nedbalosti
- Díl 3 – trestné činy proti obraně státu – spolupráce s nepřítelem, válečná zrada, služba v cizích ozbrojených silách, porušení osobní a věcné povinnosti pro obranu státu

Hlava X – trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných – dále se dělí na:

- Díl 1 – trestné činy proti výkonu pravomoci orgánu veřejné moci a úřední osoby – násilí proti orgánu veřejné moci, vyhrožování s cílem působit na orgán veřejné moci, násilí proti úřední osobě, vyhrožování s cílem působit na úřední osobu, přisvojení pravomoci úřadu
- Díl 2 – trestné činy úředních osob – zneužití pravomoci úřední osoby, maření úkolu úřední osoby z nedbalosti
- Díl 3 – úplatkářství – přijetí úplatku, podplácení, nepřímé úplatkářství
- Díl 4 – Jiná rušení činnosti orgánu veřejné moci – např. zasahování do nezávislosti soudu, pohrdání soudem, maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání, osvobození vězně, násilné překročení státní hranice, křivé obvinění, křivá výpověď a nepravdivý znalecký posudek, padělání a pozměnění veřejné listiny
- Díl 5 – trestné činy narušující soužití lidí – násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci, nebezpečné vyhrožování, nebezpečné pronásledování, hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob, podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod
- Díl 6 – jiná rušení veřejného pořádku – šíření poplašné zprávy, výtržnictví, hanobení lidských ostatků, opilství
- Díl 7 – organizovaná zločinecká skupina – účast na organizované zločinecké skupině
- Díl 8 – některé další formy trestné součinnosti – podněcování k trestnému činu, schvalování trestného činu, nadřizování, nepřekažení trestného činu, neoznámení trestného činu

Hlava XI – trestné činy proti branné povinnosti – maření způsobilosti k službě, neplnění odvodní povinnosti, obcházení branné povinnosti, nenastoupení služby v ozbrojených silách, nenastoupení mimořádné služby v ozbrojených silách

Hlava XII – trestné činy vojenské – dále se dělí na:

- Díl 1 – trestné činy proti vojenské podřízenosti a vojenské cti – např. neuposlechnutí rozkazu, urážka mezi vojáky, urážka mezi vojáky násilím nebo pohrůzkou násilí, násilí vůči nadřízenému
- Díl 2 – trestné činy proti povinnosti konat vojenskou službu – vyhýbání se výkonu služby, zběhnutí, svémocné odloučení

- Díl 3 – trestné činy proti povinnostem strážní, dozorčí nebo jiné služby – vyhýbání se výkonu strážní, dozorčí nebo jiné služby, porušení povinnosti strážní služby, porušení povinnosti dozorčí nebo jiné služby, porušení povinnosti služby při obraně vzdušného prostoru
- Díl 4 – trestné činy ohrožující bojeschopnost ozbrojených sil – ohrožování morálního stavu vojáků, porušení služební povinnosti vojáka, zbabělost před nepřítelem, nesplnění bojového úkolu, opuštění vojenského materiálu, vydání vojáků a vojenského materiálu nepříтели
- Díl 5 – trestné činy proti služebním povinnostem příslušníků bezpečnostních sborů – porušení služební povinnosti příslušníka bezpečnostního sboru

Hlava XIII – trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy – dále se člení na:

- Díl 1 – trestné činy proti lidskosti – genocidium, útok proti lidskosti, apartheid a diskriminace skupiny lidí, založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka, projev sympatií k hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka, popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia
- Díl 2 – trestné činy proti míru a válečné trestné činy – příprava útočné války, podněcování útočné války, styky ohrožující mír, porušení mezinárodních sankcí, použití zakázaného bojového prostředku a nedovolené vedení boje, válečná krutost, perzekuce obyvatelstva, plenění v prostoru válečných operací, zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků, zneužití vlajky a příměří, ublížení parlamentáři

Do samostatného zákona bylo z trestního zákona vyčleněno trestání mládeže. Stalo se tak zákonem č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). Tento zákon upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoně, opatření ukládaná za takové protiprávní činy, ale i postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže. Z tohoto vymezení vyplývá, že se jedná o zákon, který obsahuje jak prvky práva hmotného, tak i prvky práva procesního.

Uvedený zákon zakotvuje tzv. subsidiaritu trestního zákona a trestního řádu, když stanoví, že pokud tento zákon nestanoví jinak, použijí se i na soudnictví ve věcech mládeže ustanovení obecných předpisů.

Mládeží se podle tohoto zákona rozumí děti mladší patnácti let (tedy ten, kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok věku) a mladiství (ti, kdo v době spáchání provinění dovršili čtrnáctý rok věku a nepřekročili osmnáctý rok svého věku).

Soudnictví ve věcech mládeže vykonávají soudy pro mládež, což jsou zvláštní senáty, příp. ve stanovených případech samosoudci okresních, krajských a vrchních soudů a Nejvyššího soudu.

Tento zákon upravuje odlišně od trestního zákona některé instituty, pokud jde o odpovědnost a trestání mládeže. Například je jinak definována trestní odpovědnost mladistvých, trestný čin spáchaný mladistvým se označuje jako „provinění“, k zániku trestnosti může za stanovených podmínek dojít tzv. účinnou lítostí, jinak je upraveno promlčení trestního stíhání atd. Mladistvým také nejsou ukládány tresty, nýbrž „opatření“. Těmi mohou být výchovná opatření (dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou), ochranná opatření (ochranné léčení, zabránění věci a ochranná výchova) a trestní opatření (obecně prospěšné práce, peněžité opatření, peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci,

zákaz činnosti, vyhoštění, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem a odnětí svobody nepodmíněně). V mnohem širší míře může u mladistvých dojít k tzv. odklonu od trestního stíhání, tedy např. k upuštění od uložení trestního opatření nebo k podmíněnému upuštění od uložení trestního opatření.

Odlišně od dospělých pachatelů jsou upraveny také některé procesní instituty, např. místní příslušnost soudů, práva mladistvého v trestním řízení, práva jeho zákonného zástupce, vazba mladistvého, zákaz zveřejňování jména a příjmení či jiných informací, které by mohly umožnit identifikaci mladistvého atd.

Samostatně je upraven postup při projednávání činů, jichž se dopustí dítě mladší patnácti let. Takové dítě totiž není trestně odpovědné a není proto možno u něho hovořit o spáchání trestného činu ani provinění. Protiprávní jednání dítěte mladšího patnácti let se označuje jako „jiný protiprávní čin“ a soud pro mládež učiní opatření potřebná k jeho nápravě. Takovými opatřeními jsou dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče nebo ochranná výchova. V tomto případě postupuje soud pro mládež podle předpisů upravujících občanské soudní řízení.